

ОСВІТА ВЧИТЕЛЯ

УДК 37.012:371.13

К. В. Байкачова

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах реформування освітньої системи Української держави особливої актуальності набуває проблема якості підготовки майбутніх учителів початкових класів. Концептуальні положення щодо змісту й організації процесу підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності ґрунтуються на засадах законів України „Про вищу освіту”, „Про загальну середню освіту”, Національній стратегії розвитку освіти і Україні на 2012 – 2021 роки, програмі „Вчитель”. Від професійної діяльності педагогів початкової ланки навчання значною мірою залежатиме розвиток задатків та інтересів дитини, виховання здорової, гармонійно розвинутої особистості, організованість і життєдіяльність дитячого колективу, підвищення рівня педагогічної освіти батьків тощо. Саме з цього і випливає актуальна наукова проблема пошуку шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до виховної діяльності за нових умов.

Теоретичні та методичні основи підготовки майбутніх учителів початкової школи знайшли відображення у працях І. Беха, О. Дубасенюк, Б. Кобзаря, Н. Молодиченко, С. Танани, О. Шквир та ін. Особливості підготовки майбутніх учителів початкових класів до виховної роботи розробляли О. Кучерявий, О. Савченко, Л. Хомич та ін. Проте проблема підготовки майбутніх учителів початкової ланки освіти до виховної діяльності недостатньо розроблена, а, отже, потребує подальшого спеціального вивчення.

Мета статті полягає в аналізі досліджень із проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи, щоб конкретизувати напрям сучасних наукових пошуків у галузі професійної підготовки майбутніх учителів молодших класів до виховної діяльності.

Упродовж усього історичного шляху розвитку цивілізації простежується розуміння значущості становлення особистості. До різних аспектів цієї проблеми зверталися античні мислителі Сократ, Платон, Аристотель, Демокріт. Питання виховання підростаючого покоління і підготовки вчителя до професійної діяльності відображено у працях видатних учених Г. Гегеля, І. Гербарта, А. Дістервега, Д. Дьюї, К. Кершенштейнера, Я. Коменського, І. Песталоцці, Е. Шпрангера.

Не обійшли увагою зазначену проблему вітчизняні мислителі, починаючи ще з епохи Київської Русі (Іларіон, Святослав, Володимир

Мономах), а також відомі просвітителі – педагоги минулого П. Могила, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, О. Духнович, К. Ушинський, Х. Алчевська, Б. Грінченко, Г. Ващенко, І. Огієнко, С. Русова, А. Макаренко, В. Сухомлинський та інші.

Методологічні, загальнопедагогічні основи розвитку професійної підготовки фахівців початкової в дослідженнях відомих вітчизняних науковців освіти проаналізовано В. Желановою. Нею відзначено: гуманістичні засади підготовки вчителя початкових класів (В. Денисенко); реалізація особистісно зорієнтованої підготовки (О. Савченко); система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів (Л. Хомич); професійнонаукова підготовка (Б. Андрієвський); підготовка вчителя початкової школи в умовах запровадження Болонської конвенції, зокрема питання модульного навчання (В. Бондар), становлення багаторівневої освіти вчителів початкових класів (С. Власенко); професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів в умовах навчального комплексу «педагогічний коледж – педагогічний університет» (О. Чепка); інваріантна компонента в підготовці вчителя початкових класів (О. Савченко); упровадження компетентнісного підходу (Н. Бібік, О. Савченко); технологічного підходу (Л. Коваль, І. Шапошнікова), зокрема інтерактивних технологій (О. Пометун), технологій моделювання педагогічних ситуацій (Л. Красюк), застосування мультимедійних засобів навчання (В. Імбер); питання підручникотворення (Я. Кодлюк) [2, с. 199 – 200].

Різні підходи до визначення сутності феномену готовності майбутнього вчителя до педагогічної діяльності взагалі і виховної роботи зокрема представлені в роботах В. Борисова, М. Волошкіної, М. Дьяченка, О. Дубасенюка, Л. Кандибовича, Л. Кондрашової, Н. Савчак, О. Савченко, Г. Троцько, О. Ярошенко. В роботах В. Бондаря, Л. Кондрашової, Д. Мазохи, О. Мороза, І. Романько висвітлено змістовні і процесуальні аспекти підготовки вчителя до виховної роботи.

Останнім часом низку дисертаційних досліджень присвячено аналізу проблем підготовки майбутніх учителів початкових класів до реалізації окремих аспектів виховної роботи.

У дисертаційному дослідженні Л. Мацук висвітлено проблему підготовки майбутніх учителів початкових класів до правового виховання молодших школярів. Проаналізовано сутність і стан порушеної проблеми в педагогічній теорії та практиці. Теоретично обгрунтовано й експериментально апробовано зміст правової освіти майбутніх учителів і шляхи його транспозиції в освітній процес з дітьми молодшого шкільного віку. Визначено педагогічні умови ефективного впровадження змісту правової освіти в процес фахової підготовки майбутніх педагогів [6].

Проблему підготовки майбутніх учителів початкових класів до позаурочної виховної роботи досліджено у дисертації І. Казанжи; уточнено поняття «позаурочна виховна робота», «готовність майбутніх учителів початкових класів до позаурочної виховної роботи». Визначено критерії та рівневу характеристику готовності майбутніх учителів до означеного виду

професійної діяльності, розроблено спецкурс „Теорія і методика позаурочної виховної роботи в початкових класах”. Обґрунтовано й експериментально апробовано інструментальну модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до позаурочної виховної роботи; визначено необхідні і достатні умови її успішного функціонування у вищому навчальному закладі [3].

Дослідження Т. Москвіної присвячено проблемі підготовки майбутніх учителів початкових класів до виховання гуманних взаємин учнів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю. Проаналізовано стан проблеми в її історичному розвитку, подано аналіз базових понять дослідження та психолого-педагогічних, соціальних і медичних передумов виховання гуманних взаємин молодших школярів, які проживають у зоні радіологічного контролю. Розкрито особливості роботи лікувально-оздоровчих закладів для дітей, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Виявлено та теоретично обґрунтовано структуру виховної діяльності вчителя, спрямованої на формування гуманних взаємин учнів початкових класів. Розроблено методичну систему підготовки майбутніх учителів початкових класів до виховання гуманних взаємин учнів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю та експериментально перевірено її ефективність [7].

Досліджувалася проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності у роботі С. Литвиненко. У дослідженні систематизовано і узагальнено сучасні наукові підходи до професійно-педагогічної і соціально-педагогічної діяльності; обґрунтовано теоретико-методологічні і методичні основи підготовки майбутніх учителів початкових класів; розроблено структурно-процесуальну модель підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності і методику діагностики готовності майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності; визначено педагогічні умови ефективного формування готовності студентів до соціально-педагогічної діяльності; розроблено професіографічний моніторинг; упроваджено інтерактивні методи і форми навчання в хід професійно-педагогічної підготовки [5].

Дисертаційне дослідження С. Лавриненко присвячено проблемі підготовки вчителів початкових класів до національного виховання учнів засобами мистецтва. Визначено сутність основних складових частин у системі підготовки майбутнього вчителя до зазначеного виду діяльності: готовність, виховання, уміння, навички, мотивація, національне виховання, національна ідея, національний виховний ідеал, свідомість, національна свідомість, національна самосвідомість, національне світобачення. Обґрунтовано роль і місце засобів мистецтва у підготовці майбутніх учителів до національного виховання учнів. Проаналізовано організаційно-педагогічні умови формування готовності студентів до національного виховання учнів засобами мистецтва, визначено критерії діагностики сформованості означеної готовності, розроблено оптимізовану модель формування педагогічної готовності майбутніх учителів до національного

виховання учнів засобами мистецтва та спецкурс „Комплекс мистецтв у системі підготовки майбутніх учителів початкових класів до національного виховання учнів”, створено програму формування у студентів означеної готовності. Сформульовані організаційно-педагогічні умови та рекомендації щодо вдосконалення системи підготовки студентів за даним напрямком [4].

Теорія і практика становлення полікультурної освіти розглянуто у дисертаційному дослідженні Л. Волик. Аналіз тенденцій розвитку систем полікультурної освіти, а також досвіду професійної підготовки майбутніх учителів в Україні і за кордоном дав змогу виявити зумовленість і необхідність врахування полікультурного виховання як компонента професійної освіти. Обґрунтована та розроблена авторська технологія підготовки майбутніх учителів початкової школи до полікультурного виховання учнів. Враховані загальнопедагогічні умови, які забезпечують ефективність підготовки майбутніх учителів початкової школи до полікультурного виховання учнів. Виокремлено критерії діагностики майбутніх учителів початкової школи до полікультурного виховання учнів. Використано авторські посібники, методичку діагностики та визначено рівні сформованості полікультурної педагогічної компетентності. Розроблено педагогічна технологія, впроваджено авторський спецкурс „Теорія і практика полікультурного виховання майбутніх педагогів початкової ланки освіти” [1].

Актуальну проблему сучасної педагогічної теорії і практики – підготовку майбутніх учителів початкових класів до валеологічного виховання учнів досліджувала О. Філіпп’єва. У науковій роботі на основі аналізу літератури виділено основні параметри педагогічної діяльності, пов’язані з валеологічним вихованням; розкрито сутність та основні складові готовності майбутніх учителів початкових класів до валеологічної діяльності учнів; розкрито зміст та значення ціннісно-орієтаційної, програмно-змістової, інформаційно-дидактичної та організаційно-діяльнісної функції вищої педагогічної освіти у підготовці майбутніх учителів початкових класів до валеологічного виховання учнів. У дисертації визначено критерії, показники, рівні готовності студентів факультетів початкової освіти до здійснення валеологічного виховання; проаналізовано характер вирішення зазначеної проблеми в системі вищої педагогічної школи; обґрунтовано педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх учителів початкових класів до валеологічного виховання учнів [9].

Дисертаційна робота А. Степанко містить дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку. У роботі теоретично обґрунтовано необхідність інтегрованої підготовки майбутніх вчителів початкових класів. Досліджено та проаналізовано специфіку професійної діяльності педагога школи першого ступеня в галузі фізичного виховання. Розкрито особливості змісту його підготовки (специфічні для даної сфери принципи, засоби, методи, форми). Визначено компоненти його підготовки. Розроблено та експериментально перевірено модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до фізичного виховання молодших школярів [8].

Отже, аналіз дисертаційних досліджень різних аспектів професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів дає змогу констатувати наявність багатьох напрямів наукових пошуків вирішення проблеми формування фахівця для роботи з молодшими школярами. Однак вивчення результатів наукових доробків у захищених дисертаціях кандидатського і докторського рівнів доводить, що на сучасному етапі розвитку педагогічних досліджень не усі напрями виховання молодших школярів охоплені у відповідному обсязі, враховані лише деякі аспекти підготовки фахівців до виховної діяльності. Визначено сутність підготовки майбутніх учителів початкових класів до полікультурного, національного, правового, фізичного виховання, виховання гуманних взаємин, але дуже стисло висвітлено проблему підготовки педагогів до морально-етичного виховання. Тому, перспективи подальших наукових досліджень полягають у формуванні готовності майбутніх учителів початкової школи до виховання морально-етичної культури у молодших школярів.

Список використаної літератури

- 1. Волик Л. В.** Підготовка майбутніх учителів початкової школи до полікультурного виховання учнів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / Л.В. Волик. – Київ, 2005. – 25 с.
- 2. Желанова В. В.** Провідні напрями та тенденції дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів в Україні / В.В. Желанова // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць. – Випуск 35. – Кривий Ріг: КП ДВНЗ „КНУ”, 2012. – С. 197 – 207.
- 3. Казанжи І. В.** Підготовка майбутніх учителів початкових класів до позаурочної виховної роботи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / І.В. Казанжи. – Одеса, 2002. – 18 с.
- 4. Лавриненко С. О.** Підготовка майбутніх учителів початкових класів до національного виховання учнів засобами мистецтва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / С.О. Лавриненко. – Кіровоград, 2005. – 24 с.
- 5. Литвиненко С. А.** Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / С.А. Литвиненко. – Київ, 2005. – 40 с.
- 6. Мацук Л.О.** Підготовка майбутніх учителів початкових класів до правового виховання молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / Л. О. Мацук. – Івано-Франківськ, 2002. – 22 с.
- 7. Москвіна Т. П.** Підготовка майбутніх учителів початкових класів до виховання гуманних взаємин учнів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / Т. П. Москвіна. – Житомир, 2005. – 14 с.
- 8. Степанко А. В.** Підготовка майбутніх учителів

початкових класів до фізичного виховання учнів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / А. В. Степанко. – Тернопіль, 2009. – 23 с.

9. Філіпп’єва О. А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до валеологічного виховання учнів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / О. А. Філіпп’єва. – Кіровоград, 2008. – 25 с.

Байкачова К. В. Аналіз наукових досліджень з проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів до виховної діяльності

У статті розглянуто наукові дослідження з проблеми якості підготовки вчителів початкових класів до виховної діяльності з урахуванням сучасних вимог системи освіти і суспільства в цілому. Виділено основні напрями наукових пошуків з метою вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Систематизовано дисертаційні дослідження з методологічних і загальнопедагогічних основ розвитку професійної підготовки фахівців початкової ланки навчання. Проаналізовано наукові праці сучасних дослідників в галузі підготовки майбутніх учителів до реалізації окремих напрямків виховної роботи в початковій школі. Висвітлено дисертаційні дослідження з проблеми підготовки вчителів початкових класів до правового полікультурного, валеологічного, фізичного виховання та виховання гуманних взаємин молодших школярів. Розглянуто роботи з підготовки вчителів початкової школи до позаурочної виховної діяльності та до соціально-педагогічної діяльності. Обґрунтовано необхідність подальшого наукового пошуку в галузі підготовки майбутніх учителів початкової школи до виховання морально-етичної культури у молодших школярів.

Ключові слова: підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності, основні аспекти підготовки майбутнього вчителя початкової школи, напрями виховної роботи в початковій школі.

Байкачева Е. В. Анализ научных исследований по проблеме подготовки будущих учителей начальных классов к воспитательной деятельности

В статье рассмотрены научные исследования по проблеме качества подготовки учителей начальных классов к воспитательной деятельности с учетом современных требований системы образования и общества в целом. Выделены основные направления научных поисков с целью совершенствования системы профессиональной подготовки будущих учителей начальных классов. Систематизированы диссертационные исследования методологических и общепедагогических основ развития профессиональной подготовки специалистов начального звена обучения. Проанализированы научные труды современных исследователей в области подготовки будущих учителей к реализации отдельных направлений

воспитательной работы в начальной школе. Освещены диссертационные исследования по проблеме подготовки учителей начальных классов к правовому, поликультурному, валеологическому, физическому воспитанию и воспитанию гуманных взаимоотношений младших школьников. Рассмотрены работы по подготовке учителей начальной школы к внеурочной воспитательной деятельности и к социально-педагогической деятельности. Обоснована необходимость дальнейшего научного поиска в области подготовки будущих учителей начальной школы к воспитанию морально-этической культуры у младших школьников.

Ключевые слова: подготовка будущего учителя начальных классов к профессиональной деятельности, основные аспекты подготовки будущего учителя начальной школы, направления воспитательной работы в начальной школе.

Baykacheva E. V. Analysis of Scientific Research on the Preparation of Future Elementary School Teachers to the Educational Activity

The researches of the quality of primary school teachers' training to the educational activity with the modern requirements of the educational system and society in general are exposed in the article. The basic directions of scientific research in order to improve the system of primary school teachers' training are distinguished. Methodological and general pedagogical basis of the development of professional training of primary school teachers are systemized: the humanistic basis of preparation of primary school teachers; the system of psychological and pedagogical training of primary school teachers; professional and scientific preparation; the preparation of primary school teacher in the process of Bologna Convention's implementation, particularly the questions of module studying; the formation of multileveled education of primary school teachers; professional training of future primary school teachers in the conditions of educational complex „pedagogical college – pedagogical university”; introduction of competence-based approach, the technological approach, including interactive technologies, modeling technologies of pedagogical situations, multimedia learning devices; the question of textbooks are discussed. Scientific works of modern researchers in preparing future teachers to the implementation of separate directions of educational work at the primary school are analyzed. The necessity of further research in the field of training of future primary school teachers to the education of the moral and ethical culture of primary school children is proved on the base of the analysis.

Key words: training of primary school teachers to the profession, the main aspects of the preparation of the future primary school teacher, the direction of educational work in the elementary school.

Стаття надійшла до редакції 03.04.2013 р.
Прийнято до друку 26.04.2013 р.
Рецензент – к. п. н., доц. Прокоф'єва М. Ю.